

NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA OILAVIY QADRIYATLARNING SOTSIO LINGVOKULTUROLOGIK QIYOSIGA OID

Nuritdinova Shoira Xamidovna.
FDU, Chet tillari kafedrası, o'qituvchi.
Shoiranuritdinova1961@gmail.com
ORSID: <https://org/0009-0007>

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17933643>

Annotatsiya: Mazkur maqolada nemis va o'zbek tillarida "oilaviy qadriyatlar" konseptisotsiologik vokulturologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda oila, nikoh, ota-ona, farzand, mehr, hurmat kabi konseptlarning tildagi ifoda vositalari, madaniy mazmuni va milliy tafakkurdagi o'rni o'rganilgan. Qiyosiy yondashuv asosida ikki xalqning mentalitetida oilaga munosabat, qadriyat tizimi va til birliklari orqali aks etgan ijtimoiy-ma'naviy xususiyatlar aniqlangan.

Kalit so'zlar: oila, qadriyat, lingvokulturologiya, konsept, madaniyat, kognitivtahlil, o'zbektili, nemistili.

Annotation: This article analyzes the concept of "family values" in German and Uzbek languages from a sociolinguistic and cultural perspective. The study examines linguistic means of expression, cultural meanings, and the role of concepts such as family, marriage, parents, children, love, and respect in national thinking. Through a comparative approach, the research identifies the social and spiritual characteristics reflected in the linguistic units, the system of values, and attitudes toward the family in the mentality of both nations.

Keywords: family, values, linguoculturology, concept, culture, cognitive analysis, Uzbek language, German language.

Kirish

Har bir xalqning madaniyatida oila eng muhim ijtimoiy institut sifatida qadrlanadi. Oila nafaqat ijtimoiy, balki til orqali aks etuvchi madaniy konseptdir. O'zbek xalqida "oila" tushunchasimehr, hurmat, sadoqat va avlodlar davomiyligi bilan bog'liq bo'lsa, nemis madaniyatida bu konsept tartib, mas'uliyat, shaxs erkinligi va hamkorlik bilan ifodalanadi. Sotsiologik vokulturologiyatil, madaniyat va jamiyat o'zarobog'liqligini o'rganadi. Shu nuqtai nazardan "oilaviy qadriyatlar" konseptini ikki tilda qiyosiy o'rganish nafaqat lingvistik, balki madaniyatlararo tafakkurni anglash uchun ham muhimdir.

Foydalanilgan metodlar:

Tadqiqotda quyidagi ilmiy yondashuvlar asos qilib olindi: sotsiologik vokulturologik tahlil, qiyosiy (komparativ) metod, konseptual tahlil va paremiologik tahlil. Asosiy material sifatida o'zbek va nemis tillaridagi maqollar, frazeologizmlar, badiiy matn parchalaridan hamda Duden (2016) va Peter Gallman(2020) asarlarida giling vokulturologik ma'lumotlardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

O'zbek madaniyatida oila "muqaddas maskan", "hayot maktabi" sifatida tasvirlanadi. Til birliklarida bu konsept mehr, hurmat, sadoqat, ota-ona duosi kabi qadriyatlar bilan bog'langan. Nemis madaniyatida esa oila konsepti individualizm va mas'uliyat bilan bog'liq bo'lib, oila insoniy erkinlik va hamkorlik uyg'unligida namoyon bo'ladi. O'zbek ijtimoiy tafakkurida oilak o'pincha ruhiy-axloqiy markaz, ahloqiy tarbiya manbai va diniy-ijtimoiy sozlov sifatida tasavvur qilinadi — shuning uchun «muqaddas maskan», «hayot maktabi» kabi metaforik atamalar mos keladi. Ota-ona duosi, mehr-muhabbat, hurmat va sadoqat kabi qadriyatlar oilaning markaziy elementlari hisoblanadi.

Qiyosiy tahlil natijasida o'zbek tilida oilaviy qadriyatlar axloqiy-ma'naviy asosda, nemis tilida esa ijtimoiy-mas'uliyat asosda ifodalanishi aniqlangan. Har ikkala tilda ham oila jamiyatning barqarorligini ta'minlovchi asosiy birlik sifatida talqin etiladi.

Nemis kontekstida oila ko'pincha «mas'uliyat», «shaxsiy erkinlik» va «muloqot hamkorlik» to'g'risidagi qadriyatlar bilan bog'lanadi. Bu yerda oilaning ijtimoiy-institutsional jihati (masalan, oilani tartibga soluvchi qoidalar, huquqiy munosabatlar, ish-hayot muvozanati masalalari) til va dis kurslarda kuchli aks etadi.

Nemis tilida ko'pkompaund (birikma) so'zlar va terminlar mavjud: *Familie, Ehe, Elternhaus, Familienleben, Familienpflichten, Partnerschaft auf Augenhöhe, Verantwortung übernehmen, Alleinerziehend, Patchwork-Familievahokazo*. Ushbu leksika oilaning ijtimoiy-ma'muriy hamda rol-mas'uliyat jihatlarini ko'rsatadi.

Xulosa

Qiyosiy tahlil natijasida har ikki madaniyatda oila konsepti insoniy qadriyatlar markazida turishi, ammo ularning konseptual markazi turlicha ekanligi aniqlandi. O'zbek madaniyatida oila jamoaviy qadriyat sifatida, nemis madaniyatida esa individning mas'uliyatli ijtimoiy roli sifatida talqin etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Duden. Die Grammatik. 9., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag, 2016.
2. Gallmann, Peter. Kasus und semantische Rollen. Universität Jena, 2020/2021.
3. Karasik, V.I. Yazykovoykrug: lichnost', kontsepty, diskurs. Volgograd: Peremena, 2002.
4. Vereshchagin, E.M., Kostomarov, V.G. Yazyk i kultura. Moskva: Indrik, 1999.
5. Lakoff, G., Johnson, M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 2003.
6. Hofstede, G. Culture's Consequences. Beverly Hills: Sage, 2001.
7. Rahmonov, A. O'zbek tili frazeologiyasida qadriyat tushunchasining ifodalanishi. Toshkent: O'zMU, 2018.
8. O'zMU, 2018.
9. Ismoilova, D. Lingvokulturologiya va tilning ijtimoiy xususiyatlari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
10. Duden Online: <https://www.duden.de>
11. O'zbek xalq maqollari to'plami. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2017.